

ESF projekts „Latvijas Brīvo arodbiedrību savienības administratīvās kapacitātes stiprināšana”

4.2.aktivitāte „Normatīvo aktu un politikas dokumentu ekspertīze”

Eiropas Savienības normatīvo aktu un politikas dokumentu ekspertīze

2011.gada augusta ziņojums

Valsts atbalsts sociālajiem partneriem

Rīga, 2011.gads

Saturs

1. Ievads
2. Valsts atbalsts sociālajiem partneriem ārvalstīs
  - 2.1. Atbalsts sociālo partneru dalībai ESF projektos
  - 2.2. Atbalsts nodokļu atvieglojumu veidā
  - 2.2. Atbalsts subsīdiju veidā
3. Komentāri par valsts atbalstu sociālajiem partneriem Latvijā

1. Ievads

Latvijas politikas plānošanas dokumenti sociālo dialogu apzīmē kā procesu, kurš palīdz līdzsvarot dažādo sabiedrības slāņu intereses sociālajos un ekonomiskajos jautājumos un veicina sociālo stabilitāti valstī.¹ Starptautiskā Darba organizācija (turpmāk – SDO) savā Rezolūcijā ir aicinājusi valstu valdības nodrošināt nepieciešamos priekšnoteikumus sociālajam dialogam, tostarp tiesības uz apvienošanos un koplīgumu slēgšanas brīvību, labvēlīgu industriālo attiecību vidi un sociālo partneru lomas noteikšanu.²

Lai sociālie partneri varētu pildīt viņiem noteikto funkciju sociālajā dialogā, piemēram, aktīvi piedalīties koplīgumu pārrunu un slēgšanas procesā un tiesību un politikas veidošanā, tiem ir jābūt ne tikai apveltītiem ar attiecīgajām pilnvarām, bet arī spējīgiem darboties. Ja valstij ir pienākums nodrošināt priekšnoteikumus sociālajam dialogam, rodas jautājums, ciktāl valsts drīkst sniegt atbalstu sociālajiem partneriem,³ lai veicinātu to spējas piedalīties sociālajā dialogā. Šīs ekspertīzes mērķis ir sniegt vispārēju pārskatu par valsts atbalsta sniegšanu sociālajiem partneriem ārvalstīs. Ekspertīze atbild uz jautājumu, vai ārvalstīs sniedz atbalstu sociālajiem partneriem, kāda veidā atbalsts tiek sniegts un kādas ir atbalsta sniegšanas pozitīvās un negatīvās puses. Šāda veida informācija ir aktuāla un noderīga Latvijas Brīvo arodbiedrību savienības juristiem saistībā ar sociālo partneru un sociālā dialoga definīciju iekļaušanu tiesību aktos.

2. Valsts atbalsts sociālajiem partneriem ārvalstīs

Kā valsts atbalsta sociālajiem partneriem piemērus varētu minēt:

- atbalstu sociālajiem partneriem, lai sekmētu partneru piedalīšanos Eiropas Savienības fonda (turpmāk ESF vai Fonds) projektu organizēšanā;
- nodokļu atvieglojumus;
- tiešās finansiālās subsīdijas.

¹ Valdības komunikācijas politikas pamatnostādnes 2008.–2013.gadam. (Ministru kabineta 2008.gada 3.maija rīkojums Nr.259).

Pieejams: www.mk.gov.lv/file/files/valsts.../komunikācijas_pamatnostadnes.doc. 4.lpp.

² The General Conference of the International Labour Organization at its 90th Session. Resolution concerning tripartism and social dialogue. Geneva, June 2002. Pieejama: [http://www.ilo.org/public/libdoc/ilo/P/09734/09734\(2002-90\).pdf#page=1](http://www.ilo.org/public/libdoc/ilo/P/09734/09734(2002-90).pdf#page=1). p.2.

³ Šīs ekspertīzes ietvaros ar „valsts atbalstu” ir saprotamas dažāda veida valsts darbības sociālo partneru atbalstīšanai viņu darbībā un kapacitātes stiprināšanā (atšķirībā no termina „valsts atbalsts”, ar kuru apzīmē valsts atbalstu uzņēmējdarbībai, kuras mērķis vai rezultāts ir attiecīgā uzņēmuma vai vairāku uzņēmumu konkurētspējas paaugstināšana).

2.1. Atbalsts sociālo partneru dalībai ESF projektos

Eiropas Savienības strukturālie fondi ir viens no Eiropas Savienības attīstības pamatinstrumentiem, kura mērķis ir veicināt valstu ekonomisko un sociālo izaugsmi, konkurētspēju un nodarbinātību. Eiropas Sociālais fonds (turpmāk – ESF vai Fonds) ir orientēts uz nodarbinātību, cilvēkresursu attīstību un sociālo integrāciju.⁴ Eiropas Parlamenta un Padomes Regula Nr. 1081/2006 (turpmāk – Regula),⁵ viens no ESF darbību regulējušiem tiesību aktiem, definē ESF uzdevumu uzlabot nodarbinātību un darba iespējas, veicinot augstāku nodarbinātības līmeni un vairāk un labāku darbavietu radīšanu.

Saskaņā ar Regulas 3.panta 1.punkta e.apakšpunktu viena no ESF noteiktajām prioritātēm ir veicināt partnerības, vienošanās un iniciatīvas, īstenojot atbilstīgo ieinteresēto pušu – piemēram, sociālo partneru – kontaktu un sadarbības veicināšanu starpvalstu, valstu, reģionālajā un vietējā līmenī, lai mobilizētos reformām attiecībā uz nodarbinātību un iekļaušanu darba tirgū.⁶ Atbilstoši Regulas 3.panta 2.punktam ESF dalībvalstīs atbalsta darbības sociālo partneru un nevalstisko organizāciju spējas un efektivitātes stiprināšanu valsts, reģionālā un vietējā līmenī. Visbeidzot atbilstoši 5.panta 3.punktam Fonds resursus piešķir sociālo partneru spējas veidošanai, kas ietver apmācību, tīklošanas pasākumus, sociālā dialoga stiprināšanu un darbības, ko kopīgi veic sociālie partneri.

Tādējādi dalībvalstu pienākums, piedaloties ESF aktivitātēs, ir nodrošināt sociālajiem partneriem iespēju iesaistīties un pieteikties Fonda projektiem un sniegt atbalstu šajā procesā. Svarīgi, ka ESF finanšu līdzekļi tiek iedalīti ne tikai aktivitātēm, kuras uzlabo nodarbinātību un sociālo dialogu, bet arī aktivitātēm pašu sociālo partneru kapacitātes stiprināšanai. Tas ietver apmācības, sociālo partneru kontaktu tīkla attīstību un sociālo partneru kopīgas aktivitātes.⁷

Papildus iespēju nodrošināšanai, piesakoties Fonda aktivitātēm, valsts var piedalīties arī pašu projektu līdzfinansēšanā. Katrai valstij līdzfinansējuma apmērs

⁴ The European Social Fund 2007-2013: a handbook for trade unions. Pieejama: p.10.

⁵ Eiropas Parlamenta un Padomes Regula Nr. 1081/2006 (2006. gada 5. jūlijs) par Eiropas Sociālo fondu un Regulas (EK) Nr. 1784/1999 atcelšanu. (OV L 210, 31.7.2006., 12. lpp.). Pieejama: http://www.esfondi.lv/upload/05-saistosie_dokumenti/es_regulas/2006-07-05_regula_1081_2006_LV.pdf. (2.panta 1.punkts).

⁶ Eiropas Parlamenta un Padomes Regula Nr. 1081/2006 (2006. gada 5. jūlijs) par Eiropas Sociālo fondu un Regulas (EK) Nr. 1784/1999 atcelšanu. (OV L 210, 31.7.2006., 12. lpp.). Pieejama: http://www.esfondi.lv/upload/05-saistosie_dokumenti/es_regulas/2006-07-05_regula_1081_2006_LV.pdf

⁷ The European Social Fund 2007-2013: a handbook for trade unions. p.16.

attiecīgajiem projektiem tiek noteikts atsevišķi atkarībā no attiecīgajiem valsts mērķiem un projektu specifikas.⁸

Ņemot vērā, ka dalībvalstu valdības pilda savu pienākumu saskaņā ar Regulu un nodrošina sociālajiem partneriem iesaistīties fonda aktivitātēs, kā arī piedalās projektu līdzfinansēšanā, šādas valsts darbības rada iespējas sociālajiem partneriem stiprināt savu kapacitāti, kā arī caur šo atbalstu palīdzēt sociālajiem partneriem īstenot savas funkcijas.

Sociālie partneri dažādās Eiropas Savienības dalībvalstīs aktīvi iesaistās ESF projektu organizēšanā. 2000. - 2006.gada periodā sociālie partneri realizēja projektus darba vides uzlabošanā, īstenojot apmācības un veicinot mūžizglītību.⁹ Šī brīža plānošanas periodam 2007.-2013.gadam Regulas 11.pants 1.punkta b.apakšpunkts nosaka dalībvalstīm pienākumu organizēt partnerību ar sociālajiem partneriem, lai sasniegtu ESF mērķus un īstenotu aktivitātes.

Sociālo partneru labās prakses piemēri ESF projektu organizēšanā ir, piemēram, Apvienotā Karaliste un Itālija.¹⁰

Apvienotajā Karalistē ar ESF finansējumu tikuši organizēti projekti (“Jauns darījums”, „Reģionālās prasmju partnerības”, „Fonds partnerībai darbā”) ar mērķi mazināt bezdarbu un attīstīt darbaspēka kompetenci. Projektu ietvaros tika testētas jaunas metodes bezdarbnieku - jauniešu, personu ar invaliditāti un citu apdraudētu darbinieku kategoriju - iekļaušanai darba tirgū. Projekta ietvaros tika nodrošinātas apmācības. Ar ESF palīdzību arodbiedrības īstenoja aktivitātes, kurās tika analizētas plašas darbinieku samazināšanas uzņēmumos valstī, sniegtas konsultācijas un apmācības atlaistajiem darbiniekiem. Projekti sniedza veiksmīgus rezultātus nozarēs, piemēram, metāla apstrādes nozarē nozares centrālās arodbiedrības organizētas apmācības sniedza atlaistajiem darbiniekiem nepieciešamās zināšanas, lai atgrieztos darba tirgū, bieži mainot nodarbošanos un nozari.¹¹

ESF projekta ietvaros tika nodibināts „Fonds partnerībai darbā”, kura uzdevums bija mudināt uzņēmumus modernizēt darba metodes un organizāciju, pamatojoties uz partnerības pieeju darbavietā.

⁸ Ar attiecīgajiem dokumentiem, kuri nosaka ESF finansējuma sadalījuma, tostarp valsts līdzfinansējumu, var iepazīties mājas lapā www.esfondi.lv.

Eiropas Savienības dalībvalstu līdzfinansējuma apmērus ESF projektos var redzēt šeit: <http://ec.europa.eu/esf/main.jsp?catId=440&langId=lv#opt2>.

⁹ The European Social Fund 2007-2013: a handbook for trade unions. p.8.

¹⁰ Ar cietiem valstu labās prakses piemēriem ESF projektu īstenošanā sociālo partneru vidū var iepazīties: The European Social Fund 2007-2013: a handbook for trade unions (p.17-32) un Sociālie partneri kā atbalsta saņēmēji. Eiropas Sociālā fonda atbalsts sociālajiem partneriem laikposmā no 2007. līdz 2013.gadam. Pieejams: ec.europa.eu/esf/BlobServlet?docId=154&langId=lv (10.-12.lpp).

¹¹ The European Social Fund 2007-2013: a handbook for trade unions. p.17-18.

Papildus organizācija „Izglītība arodbiedrībām” veidoja arodbiedrību spēju atbalstīt apmācības darbavietās, pamatojoties uz partnerībām starp darba devējiem, arodbiedrībām un izglītības nodrošinātājiem. Tās misija bija vairogt darbinieku izredzes dzīvē un palielināt viņu ietekmi darbavietās ar kvalitatīvas apmācības palīdzību arodbiedrībās.¹² Projektu ietvaros, arodbiedrības īstenoja aktivitātes, lai uzlabotu esošo biedru zināšanas un iemaņas un ieviestu jaunu biedru piesaistes un apmācības programmu. Speciāli nozīmētiem un apmācītiem arodbiedrību biedriem bija pienākums uzturēt sakarus ar citiem biedriem, lai savlaicīgi sarūpētu viņiem ne tikai darba pienākumiem vajadzīgo zināšanu uzlabošanu, bet arī ar personīgo izaugsmi saistītas zināšanas un iemaņas.¹³

Itālijā sociālie partneri ESF projektu ietvaros pildīja aktīvu konsultatīvu lomu. Sociālo partneru pārstāvji piedalījās Monitoringa komitejās un Sadarbības forumā. Lai nodrošinātu to, ka sociālie partneri ir kompetenti un gatavi piedalīties komitejā un forumā, ar ESF atbalstu tika organizētas apmācības kā atbalsts projektu plānošanā. Tāpat tika izstrādāta mājas lapa, sociālās un ekonomiskās sociālo partneru sadarbības veicināšanai.

Nemot vērā projektu veiksmīgos rezultātus un sadarbību, nākamajā plānošanas periodā (2007.-2013.) sociālie partneri aktīvi piedalīsies kapacitātes stiprināšanas aktivitātēs, uzņemsies kopīgas darbības valsts politikas veidošanā jautājumos, kas ir saistīti ar sociālo partneru darbības funkcijām, piemēram, mūžizglītība, darba organizēšanas modernizācija un uzņēmumu restrukturizācijas seku regulēšana.¹⁴

2.2. Atbalsts nodokļu atvieglojumu veidā

Atbalsts sociālajiem partneriem nodokļu atvieglojumu veidā ir maz izplatīts atbalsta veids un bieži vien sensitīvs jautājums, jo gadījumi, kad arodbiedrības kādā valstī bauda īpašu statusu nodokļu atvieglojumu veidā, bieži tiek iesaistīti politiskajās intrigās. Sliktās prakses piemērs ir mediju publikācijas par Ukrainu arodbiedrībām. Atbilstoši mediju ziņām vairākas Ukrainas „dzeltenās arodbiedrības”¹⁵ ir izdevīgas darba devējiem, pateicoties speciālajiem nodokļu atvieglojumiem, kurus piemēro

¹² Sociālie partneri kā atbalsta saņēmēji. Eiropas Sociālā fonda atbalsts sociālajiem partneriem laikposmā no 2007. līdz 2013. gadam. Pieejams: ec.europa.eu/esf/BlobServlet?docId=154&langId=lv. 12.lpp.

¹³ The European Social Fund 2007-2013: a handbook for trade unions. p.17.

¹⁴ Turpat p.21.

¹⁵ Dzeltenās arodbiedrības ir termins, ar kuru apzīmē, darba devēja izveidotas un kontrolētas arodbiedrības.

arodbiedrībām. Arodbiedrības privātajā sektorā tiek turētas aizdomās par naudas summu pārskaitīšanu caur arodbiedrību bankas kontiem, kuriem tiek piemērots nodokļu atvieglojums.¹⁶ Šis ir piemērs par arodbiedrībām sniegtā valsts atbalsta nodokļu atvieglojumu veidā ļaunprātīgu izmantošanu.

Viens no labās prakses piemēriem nodokļu atvieglojumu piemērošanā ir Itālijas arodbiedrību konfederācijas.

Itālijā arodbiedrībām nav piešķirts speciālās organizācijas statuss, kā tas ir piemēram, Latvijā, to darbību neregulē atsevišķs likums. Arodbiedrību darbību Itālijā regulē Civilkodekss, kā jebkuras citas juridiskas personas darbību.¹⁷

Atbilstoši Civilkodeksa 36.panta regulējumam arodbiedrības nemaksā nodokļus no saviem ienākumiem. Šāda „privilēģija,” ir būtiska arodbiedrību finanšu stāvoklim, ņemot vērā arodbiedrību iespējas saņemt ienākumus no savas darbības. Atbilstoši atsevišķiem līgumiem, kā arī publisko iepirkumu rezultātā arodbiedrības sniedz dažāda veida pakalpojumus gan biedriem, gan noteiktos gadījumos – valstij. Iespēja sniegt pakalpojumus un nemaksāt ienākuma nodokli no šiem pakalpojumiem sniedz arodbiedrību darbībai netiešu atbalstu no valsts puses.¹⁸

2.2. Atbalsts subsīdiju veidā

Valsts atbalsts sociālajiem partneriem subsīdiju grantu vai nekustamā īpašuma piešķiršanas veidā ir vēl vairāk politizēts un intrigām caurvīts nekā atbalsts nodokļu atvieglojumu veidā. Viens no sliktās prakses piemēriem arodbiedrību tiešajā subsidēšanā ir Ēģiptes Arodbiedrību federācija (turpmāk – EFTU). Bijušā valsts prezidenta Hosni Mubaraka laikā Darbaspēka ministrija pārskaitīja EFTU ikgadējas finansiālas subsīdijas. Atbilstoši preses informācijai subsīdijas tika pārskaitītas ar mērķi dabūt nepieciešamās balsis vēlēšanu laikā. EFTU uzskatīja par prezidenta kontrolētu, politizētu arodbiedrību konfederāciju.¹⁹

Kopumā ir sarežģīti atrast informāciju par tiešā veida subsīdijām vai grantiem arodbiedrībām vai darba devēju organizācijām. Arodbiedrības, kuras tiešā vai netiešā

¹⁶ The Twilight Of Trade Unions. Why Ukrainian workers are unable to defend their rights. Pieejams: <http://ukrainianweek.com/Politics/27610>.

¹⁷ The Italian Civil code (Codice civile). Pieejams: <http://www.leggeonline.info/codicecivile/>.

¹⁸ Informācija iegūta komunikācijas ar Itālijas arodbiedrību konfederāciju kolēģiem ietvaros.

¹⁹ Cabinet dissolves state-run trade union federation.

Pieejams: <http://www.almasryalyoum.com/en/node/483386>.

Skat. arī Manpower Ministry suspends subsidies to trade unions.

Pieejams: <http://www.almasryalyoum.com/en/node/360004>.

veidā, visbiežāk saskaņā ar vienošanos ar valsti, saņem subsīdijas vai finansiālo palīdzību, „neafīšē” šo faktu, cenšoties izvairīties no pārmetumiem, ka tie kalpo valsts politikas mērķiem vai ir valsts kontrolēti.

Visbiežāk valsts finansiālais atbalsts nāk kā iespēja sniegt pakalpojumus par samaksu, nevis kā tiešās finansiālās subsīdijas vai granti. Piemēram, Beļģijā nozaru arodbiedrības uz koplīgumu pamata izmaksā biedriem dažādus pabalstus. Par šo nozaru arodbiedrības saņem no valsts kompensāciju.²⁰

Somijā arodbiedrības administrē bezdarba apdrošināšanas fonda līdzekļus. Fondu subsidē Somijas valdība. Dalība Bezdarbnieku apdrošināšanas fondā ir obligāta, lai saņemtu uz ienākumiem balstītu bezdarba pabalstu. Caur fondu izmaksātais pabalsts ir lielāks nekā valdības garantētais minimālais bezdarba pabalsts. Šāda valsts apmaksāta funkcija ļauj arodbiedrībām Somijā stiprināt savu kapacitāti, jo vairāki pētījumi norāda uz vēlmi piedalīties Bezdarbnieku apdrošināšanas fondā kā vienu no iemesliem, lai iestātos arodbiedrībā.²¹

Zviedrijā bezdarbnieku pabalstus izmaksā caur arodbiedrībām. Par šāda „pakalpojuma” sniegšanu arodbiedrības saņem no valsts atlīdzību.²² Tāda pati sistēma pastāv arī Beļģijā.²³ Iespēja sniegt bezdarba apdrošināšanas līdzekļu administrēšanas pakalpojumu sniedz arodbiedrībām lielu atbalstu kapacitātes stiprināšanā.

3. Komentāri par valsts atbalstu sociālajiem partneriem Latvijā

Latvijā sociālie partneri nesaņem valsts atbalstu nedz subsīdiju, nedz nodokļu atvieglojumu veidā. Taču, ņemot vērā iepriekš apskatītos sliktās prakses piemērus un Latvijas saspringto politisko vidi, lai realizētu atbalstu nodokļu atvieglojumu veidā, būtu nepieciešami skaidri kritēriji un efektīva kontroles sistēma, lai novērstu arodbiedrību

²⁰ National Industrial Relations. Belgium. Trade Union. Pieejams: <http://www.worker-participation.eu/National-Industrial-Relations/Countries/Belgium/Trade-Union>.

²¹ Trade union strategies to recruit new groups of workers – Finland. Pieejams: <http://www.eurofound.europa.eu/eiro/studies/tn0901028s/fi0901029q.htm>.

²² Lundgren, Bo (2006), Recent development in unemployment insurance in Sweden, Brussel: International Experts Workshop of the ISSA Technical Commission on Unemployment Insurance and Employment Maintenance: <http://www.issa.int/pdf/workshop/bruxelles06/2lundgren.pdf>. Skat. arī: Unemployment benefits in Sweden.

Pieejams: http://en.wikipedia.org/wiki/Unemployment_benefits_in_Sweden.

²³ Vanthemsche G. Unemployment Insurance in Interwar Belgium. <http://journals.cambridge.org/action/displayAbstract?fromPage=online&aid=2893084>. Skat arī: National Industrial Relations. Belgium. Trade Union. Pieejams: <http://www.worker-participation.eu/National-Industrial-Relations/Countries/Belgium/Trade-Union>.

stiprināšana." Projektā ir valsts budžeta līdzfinansējums 170 198,25 Ls apmērā.²⁴ Savukārt Latvijas Darba devēju konfederācija īsteno projektu „Latvijas Darba devēju konfederācijas kapacitātes stiprināšana”, kurā valsts līdzfinansējums ir 193 082,75 Ls.²⁵ Tādējādi valsts atbalsta sociālo partneru un sociālā dialoga kapacitātes stiprināšanu.

Natalja Mickeviča

31.08.2011.

---

²⁴ Informāciju par projektu var atrast LBAS mājas lapā:

http://www.lbas.lv/projects/strengthening_of_capacity.

²⁵ Informācija pieejama Nodarbinātības valsts aģentūras mājas lapā

<http://www.nva.lv/esf/index.php?cid=17&mid=32>.

Kopumā 2007.-2013.gada Eiropas Savienības fondu plānošanas perioda nacionālais līdzfinansējums ir 12.15% jeb 97 174 186 Eur - 2007.-2013.gada ES fondu plānošanas perioda finansējuma adalījums.

Pieejams: <http://www.esfondi.lv/page.php?id=633>.